

Grauwe Kiekendief
Kenniscentrum Akkervogels

Meetnet Agrarische Soorten in provincie Drenthe in 2023

Tussenrapport

Henk Jan Ottens & Yvonne Roelofs

In opdracht van: *provincie* Drenthe

Colofon

Auteurs:

Henk Jan Ottens

Yvonne Roelofs

© Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels, november 2023

Rapportnummer GKA-Rapport 2023-11

Dit rapport is samengesteld in opdracht van:

provincie **Drenthe**

Wijze van citeren:

Ottens H.J. & Roelofs Y., 2023. GKA-Rapport 2023-11. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Zuidlaren.

Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels

Postadres Berkenweg 1, 9471 VA Zuidlaren

Website grauwekiekendief.nl

Contactpersoon Henk Jan Ottens

E-mail henkjan.ottens@grauwekiekendief.nl

Foto omslag: Wuivend wintergerst met korenbloemen in een Pools akkerlandschap. Sadkowo (noordwest Polen), 18 juni 2023. ©GKA Henk Jan Ottens

1. Inleiding	4
2. Opzet van het onderzoek	6
2.1 Monitoringsopzet	6
2.2 De leefgebieden en verdeling telpunten.....	6
2.2.1 Leefgebied open akkerland	7
2.2.2 Leefgebied dooradering	7
2.3 Doelsoorten broedvogels Natuurbeheerplan provincie Drenthe	8
2.4 Onderzoek patrijzen	8
3. Resultaten.....	8
3.1 Broedvogels van het leefgebied open akkerland	8
3.2 Broedvogels van het leefgebied dooradering	10
3.3 Niet broedvogels en zoogdieren	12
3.4 Verspreiding en dichtheden van enkele doelsoorten Natuurbeheerplan Drenthe	14
3.4.1 Gele kwikstaart (doelsoort open akkerland)	14
3.4.2 Veldleeuwerik (doelsoort open akkerland)	14
3.4.3 Kievit (doelsoort open akkerland)	15
3.4.4 Geelgors (doelsoort open akkerland en dooradering)	16
3.4.5 Grasmus (doelsoort dooradering)	16
3.4.6 Bosrietzanger (doelsoort dooradering)	17
3.5 Onderzoek patrijzen 2023	18
4. Conclusie en aanbevelingen	19
Literatuur	20
Bijlagen	21

1. Inleiding

Het middels punttellingen in kaart brengen van boerenlandvogels is een adequaat monitoringssysteem om op landschapsschaal inzicht te krijgen in de verspreiding en ontwikkeling van broedvogels. Sinds de start van het Meetnet Agrarische Soorten in 2009 is in Drenthe een robuust netwerk van telpunten ontwikkeld waarin jaarlijks door vrijwilligers en professionals honderden punten worden geteld. Aanvankelijk waren de telpunten binnen het leefgebied open akkerland gekoppeld aan drie habitattypen te weten: telpunten binnen leefgebied, telpunten binnen leefgebied met agrarisch natuurbeheer en telpunten buiten leefgebied (wit gebied). Telpunten in wit gebied waren in dit verband opgenomen om de dichtheid aan akkervogels buiten het leefgebied te onderzoeken. Indien locaties in beeld zouden komen met hoge aantallen akkervogels zouden deze locaties toegevoegd kunnen worden aan het leefgebied open akkerland. De aan de habitattypen gekoppelde telpunten werden 1 keer in de drie jaar bezocht wat zorgde voor een ruime spreiding van telpunten over de verschillende landschaps- en habitattypen. De gekozen opzet maakte het mogelijk om aantallen broedvogels met elkaar te vergelijken tussen telpunten binnen en buiten leefgebied. Naast de koppeling van telpunten aan habitattypen binnen het provinciaal beleid liggen ook flink wat telpunten buiten de orde van het meetnet. Het gaat om telpunten die liggen in natuurgebieden en door vrijwilligers worden geteld. De gegevens op deze telpunten worden wel verzameld maar zijn niet meegenomen in de analyses voor dit rapport.

Een belangrijke mogelijkheid van het meetnet is inzicht te krijgen in de effecten van het agrarisch natuurbeheer. Verzamelde gegevens zijn gebruikt om in samenspraak met Agrarisch Natuur Drenthe (het agrarisch collectief dat maatregelen met betrekking tot akkernatuur uitvent) en de provincie Drenthe tot een verdere doelmatige inrichting van akkernatuur te komen. In 2018 is voor het leefgebied dooradering tot eenzelfde opzet gekomen. Ook in dit leefgebied zijn verdeeld over drie habitattypen telpunten geplaatst.

In 2023 is op initiatief van de provincie Drenthe er voor gekozen om in beide leefgebieden tot een aanpassing van het meetnet te komen. Belangrijke overwegingen daarbij waren om enerzijds de 'statistische power' van de toekomstig verzamelde data op de telpunten te verhogen en anderzijds werd onderzoek in wit gebied met betrekking tot de vraagstelling van het onderzoek niet meer noodzakelijk geacht omdat de gehele provincie als dooradering is begrepen. In de nieuwe opzet wordt een deel van de telpunten jaarlijks geteld en wordt een ander deel roulerend tweejaarlijks geteld. In deze opzet winnen analyses over de ontwikkeling van soorten en voorkeuren ten aanzien van agrarisch natuurbeheer aan betrouwbaarheid. Daarnaast zijn telpunten alleen nog gekoppeld aan twee habitattypen namelijk binnen leefgebied en binnen leefgebied met agrarisch natuurbeheer. Telpunten in wit gebied zijn binnen de onderhavige vraagstelling van het onderzoek minder relevant. In hoofdstuk 2 (de opzet van het meetnet) wordt hier nader uitleg over gegeven.

Ten slotte zijn in 2023 ook weer vaste transecten geteld op de aanwezigheid van patrijzen. De patrijs is een doelsoort binnen het natuurbeheerplan van de provincie Drenthe maar blijft door zijn verborgen leefwijze onderbelicht in het MAS. Vanaf begin februari zijn transecten afgelopen op het voorkomen van patrijzen. Om de trefkans van aanwezige patrijzen te verhogen is in de avondschemering het geluid van roepende patrijzen afgespeeld. Aanwezige territoriale mannetjes reageren snel op deze kunstmatig roepende soortgenoot waardoor de trefkans ten opzichte van het MAS enorm verhoogd wordt.

Dankwoord:

We zijn blij met de inzet van een grote groep vrijwilligers. Mensen die al vele jaren trouw hun vaste puntjes tellen. In willekeurige volgorde bedanken wij; Annemarie Loof, Anne Hielke van der Meulen, Bert Hof, Bob Hoogeveen, Berry en Els Heijman, Danny Gerrets, Han Olk, Bert Dijkstra, Jan Dijk, Paul Gelderloos, Pieter Gorissen, Paul Verra, Peter Venema, Stefan Handgraaf, Piet Idserda, Gerard Sterk, Bertus Bats, Ineke de Bruijn, Hendrik de Haan, Harm Schadenberg, Jan Grotenhuis, Johan Hanken. Hans Dankbaar coördineerde de tellingen van de KNNV, waarbij ook vele vrijwilligers bij betrokken zijn.

Foto 1.1 Het was tot ver in april nog nat op het land. Percelen bleven in 2023 dan ook langer dan normaal onbewerkt wat bijvoorbeeld voor dit Witgatje extra mogelijkheden tot foerageren opleverde. Veenhuizerweg, Zwinderen, 28 april 2023. ©GKA Henk Jan Ottens

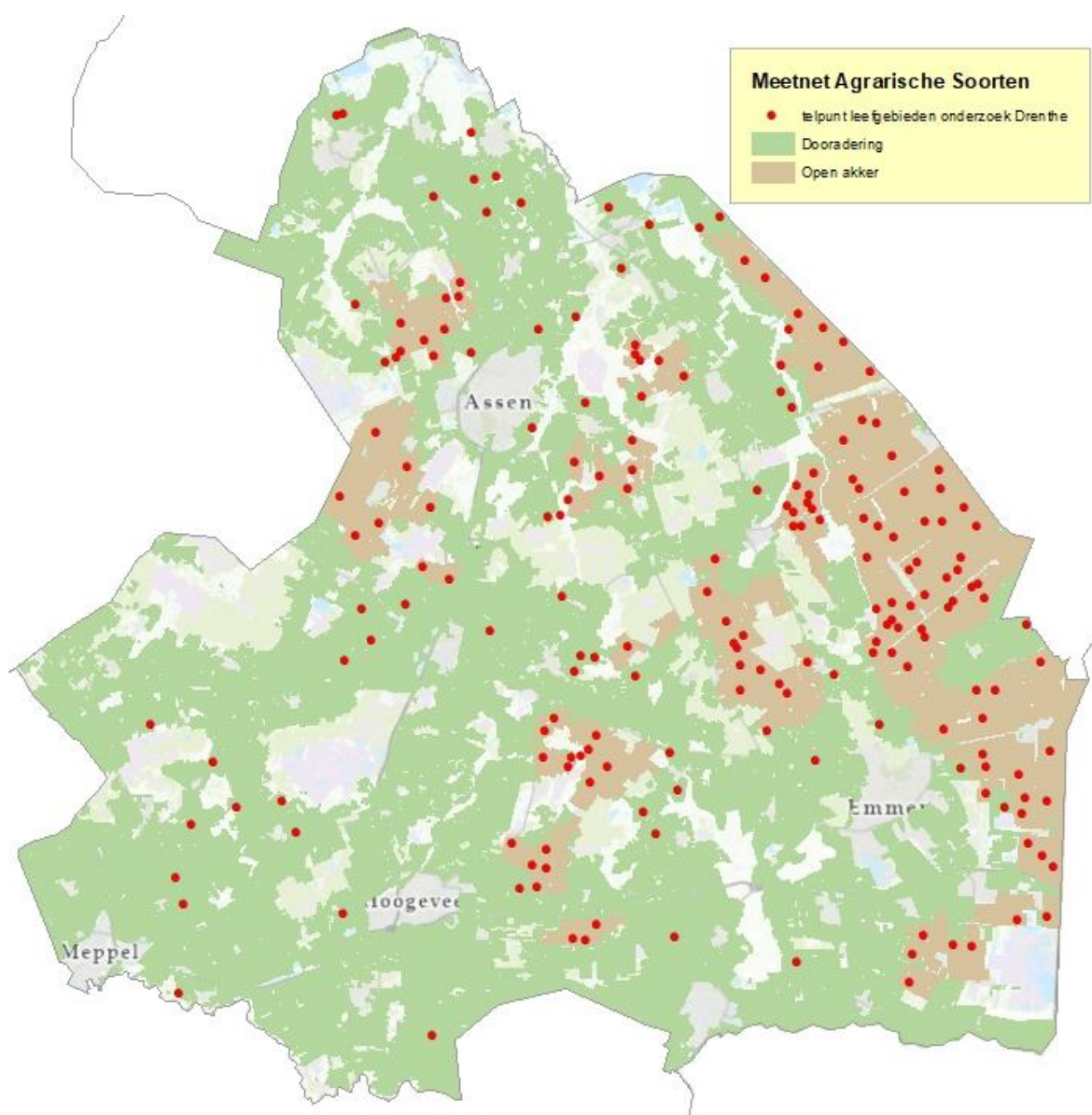
2. Opzet van het onderzoek

2.1 Monitoringsopzet

Voor de opzet van de telmethode wordt verwezen naar het evaluatierapport uit 2022 (Ottens *et al.*, 2023).

2.2 De leefgebieden en verdeling telpunten

Vanaf 2023 is het leefgebied dooradering aangepast en omvat het vrijwel het gehele landelijke gebied voor zover het niet toebehoort tot bebouwing, open water, gebieden die behoren tot het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en de leefgebieden open akkerland en grasland. In figuur 2 is een overzicht van de ligging van 202 telpunten weergegeven die onderdeel uitmaken van het in opdracht van de provincie Drenthe opgezette meetnet.

Figuur 2.1 Verdeling meetnet-punten in de leefgebieden open akkerland en dooradering in de provincie Drenthe.

2.2.1 Leefgebied open akkerland

Jaarlijks worden 89 telpunten geteld waarvan 40% (36 telpunten) jaarlijks wordt geteld en 60% (53 telpunten) tweejaarlijks. De laatste categorie bestaat dus uit 106 punten, waarvan de helft het ene jaar en de andere helft het andere jaar wordt geteld. Het tellen van jaarlijks dezelfde punten draagt bij aan de 'statistische power' (zeggingskracht) van het meetnet. Het tweejaarlijks tellen van punten zorgt voor een grotere geografische spreiding doordat over een groter deel van de provincie gekeken kan worden naar het voorkomen van broedvogels. De dekking van de in totaal 142 telpunten komt neer op één telpunt per 300 hectare leefgebied.

Stratum	Oppervlakte (ha)	Aantal telpunten vast	Aantal telpunten roulerend
Leefgebied 'open akkerland' zonder natuurbeheermaatregelen	46.413 ha	26	38
Leefgebied 'open akkerland' met natuurbeheermaatregelen (peildatum 2021)	920 ha	10	15
Totaal	42.700 ha	36	53

2.2.2 Leefgebied dooradering

Jaarlijks worden 38 telpunten geteld waarvan 16 telpunten (42%) jaarlijks wordt geteld en 22 telpunten (58%) tweejaarlijks. De laatste categorie bestaat dus uit 44 punten, waarvan de helft het ene jaar en de andere helft het andere jaar wordt geteld. De dekking van de in totaal 60 punten komt neer op één telpunt per 2000 hectare leefgebied.

Stratum	Oppervlakte (ha)	Aantal telpunten vast	Aantal telpunten roulerend
Leefgebied 'dooradering' zonder natuurbeheermaatregelen	121.487 ha	10	14
Leefgebied 'dooradering' met natuurbeheermaatregelen	520 ha	6	8
Totaal	122.007 ha	16	22

Buiten de 127 vastgelegde punten werden verspreid over Drenthe in 2023 nog eens 201 telpunten geteld door vrijwilligers. Dit zijn telpunten die onderdeel kunnen zijn van het leefgebied dooradering of open akkerland, maar kunnen ook bijvoorbeeld in natuurgebieden liggen en daarmee buiten de invloedsfeer vallen van het leefgebiedenonderzoek. Deze telpunten zijn niet meegenomen in de analyses. Vrijwilligers zijn overigens vrij om te bepalen waar ze willen tellen.

2.3 Doelsoorten broedvogels Natuurbeheerplan provincie Drenthe

Onderstaand is een overzicht gegeven van broedvogelsoorten die zijn opgenomen als doelsoort in het Natuurbeheerplan van de provincie Drenthe (versie 2023).

Tabel 2.3 Doelsoorten (vogels) per leefgebied waar Nederland een (inter)nationale verantwoordelijkheid voor draagt en waaraan Drenthe een bijdrage levert. De lijst is aangevuld met een aantal Drentse soorten die kenmerkend zijn voor de leefgebieden open akkerland en dooradering in Drenthe.

Verantwoordelijkheid bescherming	Open akkerland	Verantwoordelijkheid bescherming	Dooradering
Internationaal/nationaal	Grauwe Kiekendief	Internationaal/nationaal	Torenvalk
Internationaal/nationaal	Torenvalk	Internationaal/nationaal	Roek
Internationaal/nationaal	Kwartelkoning	Internationaal/nationaal	Ringmus
Internationaal/nationaal	Roek	Internationaal/nationaal	Gekraagde Roodstaart
Internationaal/nationaal/Drenthe	Ringmus	Internationaal/nationaal	Grote Lijster
Internationaal/nationaal/Drenthe	Gele Kwikstaart	Internationaal/nationaal	Spreeuw
Internationaal/nationaal/Drenthe	Veldleeuwerik	Internationaal/nationaal	Spotvogel
Internationaal/nationaal/Drenthe	Patrijs	Internationaal/nationaal	Watersnip
Internationaal/nationaal/Drenthe	Kievit	Internationaal/nationaal/Drenthe	Patrijs
Drenthe	Kwartel	Internationaal/nationaal/Drenthe	Grauwe Klauwier
		Internationaal/nationaal/Drenthe	Zomertortel
		Drenthe	Grasmus
		Drenthe	Boompieper
		Drenthe	Bosrietzanger

Dit overzicht beperkt zich tot broedvogels. In het Natuurbeheerplan is een uitgebreidere soortenlijst opgenomen met ook hier in de winter verblijvende vogels, zoogdieren, dagvlinders, amfibieën en planten. In dit rapport wordt het voorkomen en de verspreiding van bovenstaande broedvogelsoorten nader besproken.

2.4 Onderzoek patrijzen

Voor een uitgebreide beschrijving van de methodologische opzet van het patrijzenonderzoek wordt verwezen naar het evaluatie rapport uit 2016 (Ottens, 2016).

3. Resultaten

3.1 Broedvogels van het leefgebied open akkerland

In het leefgebied open akkerland zijn in 2023 in totaal 75 soorten als broedvogels aangemerkt (Tabel 3.1). Van elke soort is het aantal vastgestelde territoria op alle onderzochte telpunten weergegeven.

Als vanouds is de veldleeuwerik de soort met de meeste territoria gevolgd door de gele kwikstaart en de kievit eveneens met meer dan 200 territoria. Als aankomend vogelaar in de vorige eeuw trof ik het agrarisch gebied in Drenthe bezaaid met territoriale scholeksters aan. Scholeksters broeden tegenwoordig in belangrijke mate op platte bekiezelde daken in steden en dorpen. Wie had 25 jaar geleden kunnen vermoeden dat vandaag de dag de dichtheid aan wulpen op telpunten hoger zou liggen dan die van scholeksters. De stand van de wulp zit in Drenthe in de lift, opvallend voor een soort waarvan de stand Europa-breed in mineur zit.

Tabel 3.1 Waargenomen soorten en aantal vastgestelde territoria per soort op telpunten in het leefgebied open akkerland in 2023. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd. Rode Lijst-soorten zijn aangegeven met een sterretje (gevoelig), met twee sterretjes (kwetsbaar) en met drie sterretjes (bedreigd).

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
Appelvink	1	Heggenmus	2	Ringmus*	2
Blauwborst	59	Holenduif	12	Roodborst	13
Boerenzwaluw*	8	Houtduif	34	Roodborsttapuit	30
Boomkruiper	3	Huisbus*	17	Scholkster	20
Boompieper	21	Huiszwaluw*	4	Soepeend	2
Bosrietzanger	39	Kauw	2	Spotvogel*	2
Braamsluiper	2	Kievit	221	Spreeuw	16
Buizerd	15	Kleine Karekiet	51	Sprinkhaanzanger	1
Ekster	4	Kneu*	31	Tijftjaf	34
Fazant	64	Knobbelzwaan	14	Torenavalk**	12
Fitis	10	Koekoek**	8	Tuinfluter	13
Gaai	6	Koolmees	26	Veldleeuwerik*	381
Geelgors	129	Krakeend	4	Vink	68
Gekraagde Roodstaart	11	Kuifeend	2	Waterhoen	5
Gele Kwikstaart*	287	Kwartel	46	Wielewaal**	1
Grasmus	131	Meerkoet	28	Wilde Eend	76
Graspieper*	54	Merel	52	Winterkoning	24
Grauwe Gans	5	Nijlgans	19	Wintertaling**	2
Grauwe Vliegenvanger*	1	Ooievaar	2	Witte Kwikstaart	51
Groene Specht	1	Paapje***	1	Wulp*	25
Groenling	3	Patrijs**	9	Zanglijster	25
Grote Bonte Specht	6	Pimpelmees	13	Zomertaling***	1
Grote Canadese Gans	7	Putter	14	Zwarte Kraai	45
Grote Gele Kwikstaart	2	Rietgors	49	Zwarte Roodstaart	5
Grote Lijster**	4	Rietzanger	4	Zwartkop	55

Twee soorten van de Rode Lijst met de status bedreigd, te weten de zomertaling en het paapje werden respectievelijk aangetroffen langs de Tweederdeweg Zuid bij Buinerveen en langs Duikersloot bij Bovensmilde. De zomertaling werd laat in het seizoen opgemerkt en daardoor gehonoreerd met een territorium. Langs de Duikersloot werd een broedverdacht paartje Paapjes gezien langs een weelderig begroeide sloot. Uitsluitsel over de aanwezigheid van een nest werd niet verkregen. Het paartje zat zo'n zes kilometer van Nederlands belangrijkste broedpopulatie op het Fochteloërveen.

Foto 3.1 Broedverdachte vrouwtjes wulp op telpunt NV024 tijdens het ochtendgloren. Perceel is door de natte omstandigheden ter plaatse nog niet in gebruik genomen. Op 17 mei werd een nest met vier eieren gevonden dat beschermd werd tegen werkzaamheden en later met stroomdraad is omrasterd. Huis ter Heide, 15 mei 2023. ©GKA Henk Jan Ottens

3.2 Broedvogels van het leefgebied dooradering

In het leefgebied dooradering zijn in totaal 92 soorten als broedvogel aangemerkt (Tabel 3.2). Van elke soort is het aantal vastgestelde territoria op alle onderzochte telpunten weergegeven.

Van de tien meest voorkomende soorten (gesommeerd aantal territoria) in het leefgebied dooradering komen vijf soorten ook voor in de top 10 van het leefgebied open akkerland. Het gaat om gele kwikstaart, kievit, veldleeuwerik, vink en geelgors.

Foto 3.2 De gele kwikstaart behoort ook in het leefgebied dooradering tot de talrijkste soorten. Valthermond, 12 mei 2023. ©GKA Henk Jan Ottens

Grauwe Klauwieren (Rode Lijst status bedreigd) werden door Harm Schadenberg en Pieter Gorissen in de Koelanden bij Rolde en tussen Roden en Norg gezien. Beide locaties hebben met elkaar gemeen dat het om beekdalen gaat met daarin een netwerk van houtwallen. Andere Rode Lijst-soorten met de status bedreigd zoals paapje, tapuit en zomertaling werden respectievelijk waargenomen bij Gasteren (Berry en Els Heijman) en Paterswolde (Bertus Bats) (paapje). Bertus Bats had tot half mei op één van zijn telpunten in de Onlanden een zomertaling. Pieter Gorissen noteerde op vijf mei in de buurt van Roden een broedverdachte Tapuit. Waarschijnlijk gaat het hier om een (late) doortrekker.

Tabel 3.2 Waargenomen soorten en aantal vastgestelde territoria per soort op telpunten in het leefgebied dooradering in 2023. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd. Rode Lijst-soorten zijn aangegeven met een sterretje (gevoelig), met twee sterretjes (kwetsbaar) en met drie sterretjes (bedreigd).

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
Appelvink	4	Grote Canadese Gans	5	Roerdomp**	2
Bergeend	1	Grote Lijster**	6	Roodborst	29
Blauwborst	16	Grutto*	1	Roodborsttapuit	86
Boerenwaluw*	10	Havik	2	Scholekster	11
Bonte Vliegenvanger	5	Heggenmus	11	Slobeend**	1
Boomklever	5	Holenduif	26	Snor**	3
Boomkruiper	23	Houtduif	56	Sperwer	3
Boomleeuwerik	3	Huisbus*	25	Spotvogel*	4
Boompieper	68	Huiswaluw*	4	Spreeuw	64
Boomvalk**	1	IJsvogel	2	Sprinkhaanzanger	11
Bosrietzanger	12	Kauw	4	Tapuit***	1
Braamsluiper	7	Kievit	132	Tijftjaf	115
Bruine Kiekendief	1	Kleine Karekiet	7	Torenvalk**	11
Buizerd	43	Kleine Plevier	2	Tuinfluitier	36
Casarca	1	Kneu*	22	Tureluur*	10
Ekster	6	Knobbelzwaan	3	Veldleeuwerik*	109
Fazant	42	Koekoek**	11	Vink	107
Fitis	28	Koolmees	110	Waterhoen	5
Gaai	28	Krakeend	7	Wilde Eend	60
Geelgors	103	Kuifeend	5	Winterkoning	73
Gekraagde Roodstaart	23	Kwartel	9	Wintertaling**	1
Gele Kwikstaart*	142	Meerkoet	8	Witte Kwikstaart	65
Goudvink	1	Merel	112	Wulp**	18
Grasmus	157	Nijlgans	17	Zanglijster	46
Graspieper*	142	Ooievaar	25	Zomertaling***	1
Grauwe Gans	8	Paapje***	2	Zwarte Kraai	76
Grauwe Klauwier***	2	Pimpelmees	52	Zwarte Roodstaart	2
Grauwe Vliegenvanger*	4	Putter	30	Zwarte Specht	1
Groene Specht	6	Rietgors	35	Zwarte Stern	1
Groenling	5	Rietzanger	17	Zwartkop	101
Grote Bonte Specht	27	Ringmus*	1		

3.3 Niet broedvogels en zoogdieren

De basis van het meetnet ligt in het registreren van plaatsgebonden individuen of met andere woorden, territoriale vogels. Maar in absolute aantallen zijn het vooral niet territoriale vogels die het meest worden aangetroffen. Groepen vogels die pleisteren op de akkers en velden om te rusten of op zoek zijn naar voedsel. Of doortrekkers die op weg zijn naar verder gelegen broedgebieden. In Tabel 3.3 is een overzicht gegeven van een 111 soorten die zijn gezien of gehoord op de telpunten en niet de toets doorstonden om te kunnen worden aangemerkt als broedvogels.

Een prachtig overzicht van wat op het Drentse boerenland gezien wordt. Met pareltjes van waarnemingen zoals beflijsters, grote groepen doortrekkende kramsvogels, (hongerige) horden spreeuwen die, op zoek naar emelten, met hun jongen neerstrijken op pas gemaaide graslanden. Ooievaars (wie had dat 25 jaar geleden gedacht) of het stille genoeg van een passerende lepelaar of steppenkiekendief. Er wordt wat gezien en afgetuurd door vogelminnend Drenthe.

Binnen het meetnet agrarische soorten worden niet alleen vogels genoteerd. Het systeem biedt ook de mogelijkheid om waarnemingen van zoogdieren in te voeren. In 2023 werden de volgende zoogdieren aangetroffen op de telpunten: haas (344), ree (328), huiskat (18), konijn (9), vos (9), bunzing (1), wolf (1), hermelijn (1), das (1). Het ontbreken van muizen en mollen in het overzicht laat zien dat, hoewel talrijk, de kleinere zoogdieren niet zomaar worden gezien. Zelf trof ik een spoor van een wolf over bouwland. Ik heb het dier niet gezien, maar een te mooie waarneming om niet op te voeren in het MAS.

Foto 3.3 Prenten van een wolf over een akker in telpunt RV007 bij Vredenheim tussen Rolde en Grolloo. Vredenheim, 5 april 2023. ©GKA Henk Jan Ottens

Tabel 3.3 Waargenomen niet-broedvogelsoorten in de leefgebieden open akkerland en dooradering in de provincie Drenthe in 2023. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd.

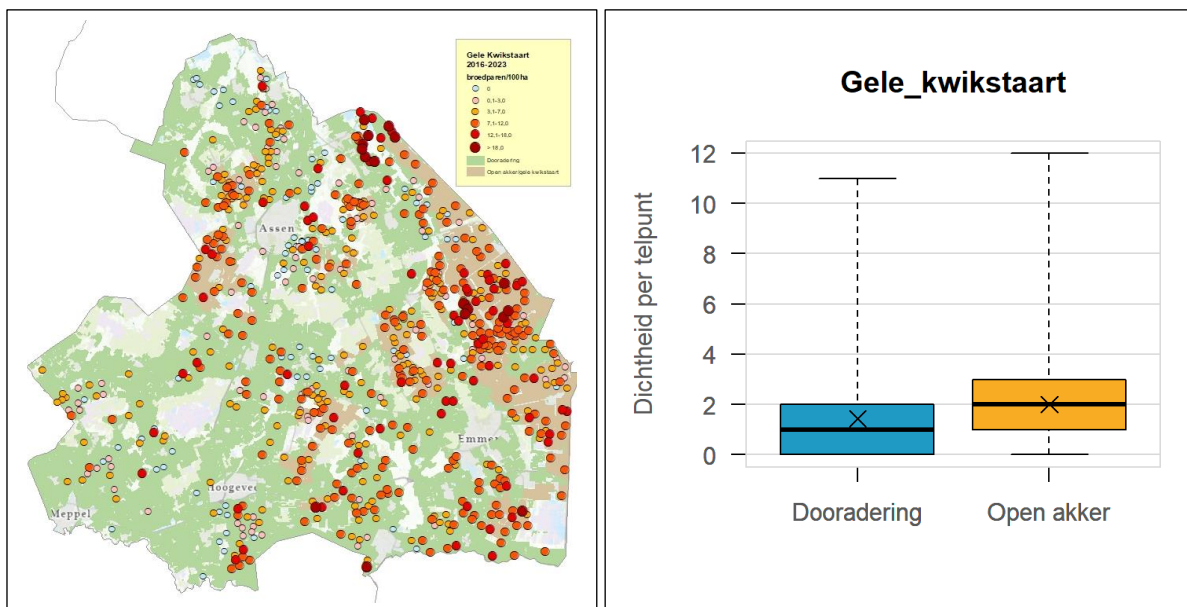
Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
Aalscholver	36	Havik	2	Roerdomp	1
Appelvink	1	Holenduif	338	Roodborst	1
Baardman	2	Houtduif	248	Roodborsttapuit	6
Beflijster	3	Huiszus	322	Scholekster	41
Bergeend	12	Huiszwaluw	57	Slechtvalk	1
Blauwborst	2	IJsvogel	2	Slobeend	8
Blauwe kiekendief	8	Kauw	105	Smelleken	6
Blauwe reiger	122	Kemphaan	6	Smient	45
Boerenzwaluw	632	Kievit	225	Soepeend	5
Bonte vliegenvanger	5	Kleine karekiet	1	Soepgans	3
Boomvalk	6	Kleine mantelmeeuw	632	Sperwer	8
Brandgans	13	Kneu	87	Spreeuw	1956
Bruine kiekendief	11	Knobbelzwaan	33	Stadsduif	11
Buizerd	69	Koekoek	5	Steppekiekendief	1
Ekster	2	Kokmeeuw	266	Stormmeeuw	18
Engelse kwikstaart	1	Koolmees	9	Tapuit	124
Fazant	21	Kraanvogel	1	Tijftjaf	3
Fitis	7	Krakeend	42	Torenvalk	36
Fuut	2	Kramsvogel	1724	Tureluur	9
Gaai	5	Kuifeend	52	Veldleeuwerik	10
Geelgors	17	Kwartel	3	Vink	39
Gekraagde roodstaart	2	Lepelaar	1	Visdief	8
Gele kwikstaart	36	Meerkoet	15	Waterhoen	4
Gierzwaluw	45	Merel	6	Waterpieper	1
Goudplevier	51	Nijlgans	56	Watersnip	5
Grasmus	1	Oeverloper	1	Wilde eend	374
Graspieper	284	Oeverzwaluw	94	Winterkoning	2
Grauwe gans	691	Ooievaar	78	Wintertaling	28
Grauwe vliegenvanger	1	Paapje	1	Witgat	12
Groene specht	1	Pimpelmees	8	Witte kwikstaart	48
Groenling	11	Putter	35	Wulp	4
Grote bonte specht	4	Raaf	1	Zanglijster	53
Grote canadese gans	23	Regenwulp	14	Zilvermeeuw	17
Grote lijster	3	Rietgors	6	Zomertaling	4
Grote mantelmeeuw	42	Rietzanger	3	Zwarte kraai	776
Grote zaagbek	4	Ringmus	18	Zwarte stern	1
Grote zilverreiger	9	Roek	934	Zwartkop	15

3.4 Verspreiding en dichtheden van enkele doelsoorten Natuurbeheerplan Drenthe

Hieronder is een overzicht gegeven van de verspreiding en dichtheden van enkele doelsoorten uit het Natuurbeheerplan van de provincie Drenthe. Tevens is een vergelijking gemaakt tussen dooraderingsgebied en open akkerland. In de figuren zijn de gegevens uit 2016 tot en met 2023 samengevat. Vanaf 2016 is een vast netwerk van telpunten gevormd die roulerend driejaarlijks zijn geteld.

3.4.1 Gele kwikstaart (doelsoort open akkerland)

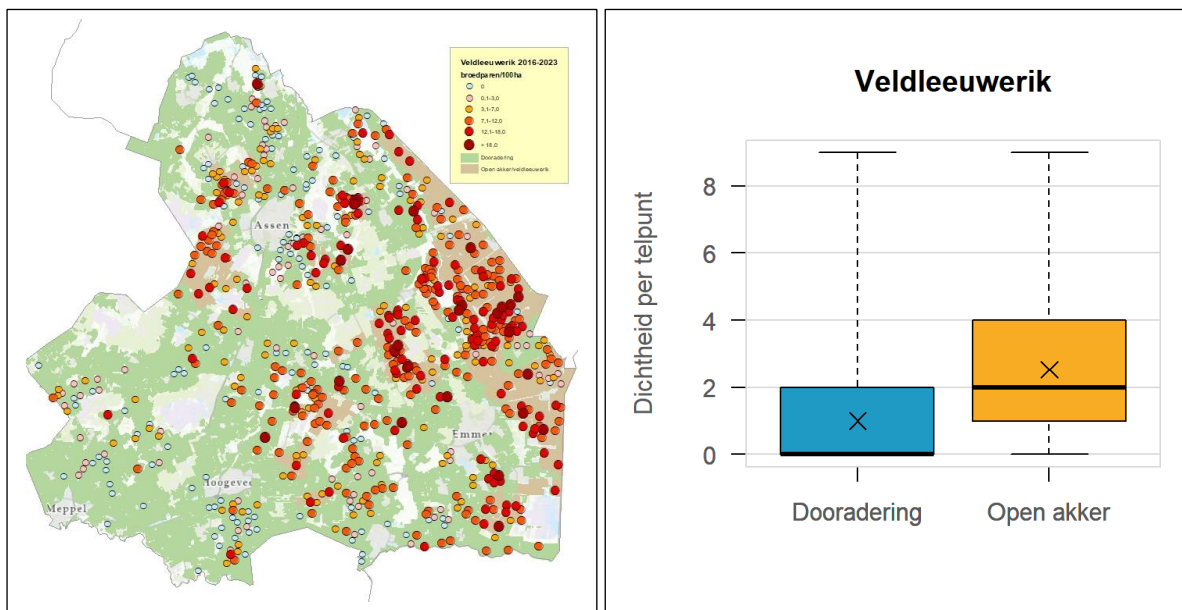
Gele kwikstaarten zijn talrijk in het agrarisch gebied van Drenthe. De presentie van de soort op telpunten in het leefgebied open akkerland is met 97,3% vrijwel volledig gedekt. De dichtheden kunnen pleksgewijs oplopen tot meer dan 25 broedparen per 100 hectare. De berekende dichtheid op telpunten in het leefgebied open akkerland komen uit op 2,1 broedparen per telpunt (Figuur 3.4.1). In het leefgebied dooradering is de gemiddelde dichtheid met 1,6 broedparen per hectare iets lager. Maar met een presentie van 85% zijn gele kwikstaarten ook in dit leefgebied wijdverbreid. Gele kwikstaarten zijn in akkergebieden geassocieerd met de teelt van granen. Buiten akkergebieden broeden gele kwikstaarten vaak in graslanden. Mits sprake is van een geëxtensiverd maairegime zijn gele kwikstaarten prima in staat om jongen voort te brengen in graslanden.

Figuur 3.4.1 Dichtheid en verspreiding van de gele kwikstaart in het leefgebied open akkerland en dooradering in de periode 2016-2023. Rechts is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.2 Veldleeuwerik (doelsoort open akkerland)

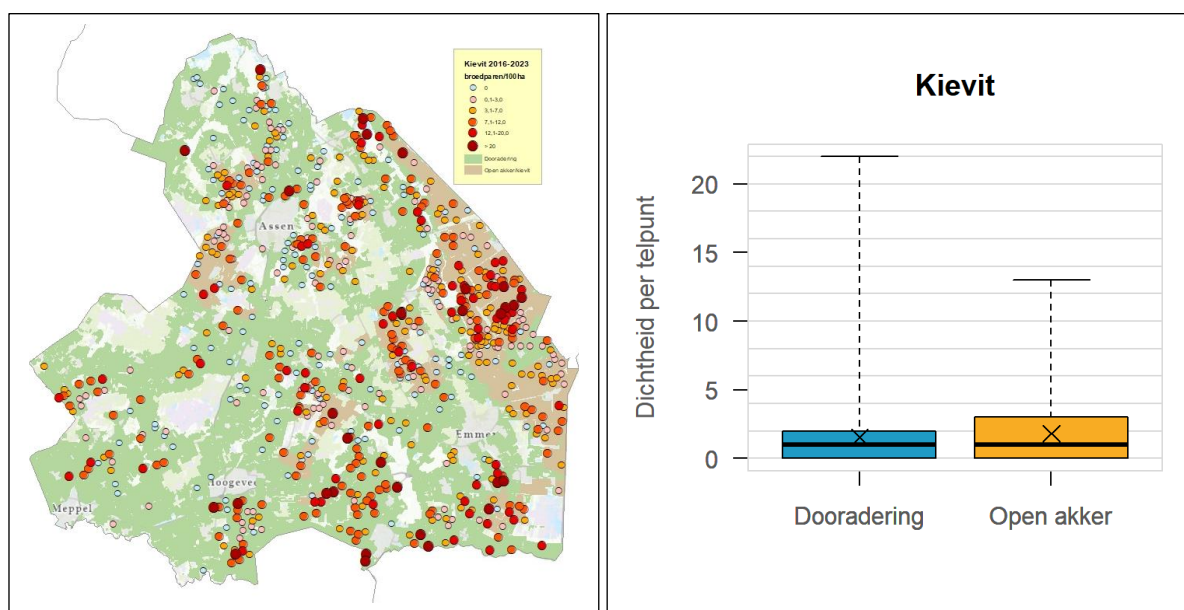
Net als de gele kwikstaart zijn veldleeuweriken wijdverbreid in het leefgebied open akkerland. Met een dichtheid van 2,8 broedparen per telpunt bereiken veldleeuweriken van alle soorten er de hoogste dichtheden. De presentie van veldleeuweriken op telpunten is met 96,7% vergelijkbaar met die van de gele kwikstaart. In het leefgebied dooradering is de presentie op de telpunten met 70% duidelijk lager. Ook de berekende dichtheden op de telpunten in het leefgebied dooradering liggen met 1,2 broedparen aanmerkelijk lager. Dit is vooral zichtbaar in gebieden die gedomineerd worden door intensief beheerde graslanden in het zuid- en noordwesten van de provincie. Veldleeuweriken zijn geassocieerd met een laag blijvende bodembedekkende vegetatie. In het leefgebied open akkerland is de teelt van zomergranen een belangrijke motor voor de populatie.

Figuur 3.4.2 Dichtheid en verspreiding van de veldleeuwerik in het leefgebied open akkerland en dooradering in de periode 2016-2023. Rechts is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.3 Kievit (doelsoort open akkerland)

De dichtheid van kieviten op telpunten in het leefgebied open akkerland en dooradering is met respectievelijk 1,8 broedparen per telpunten tegen 1,7 nagenoeg gelijk. Toch zijn er ook verschillen namelijk dat de presentie van kieviten in open akkerland met 86% hoger ligt dan in dooradering waar deze 75% bedraagt. Met andere woorden, kieviten worden in dooradering minder op de telpunten gezien, maar op telpunten mét kieviten worden er gemiddeld genomen wel meer gezien in vergelijking tot open akkerland.

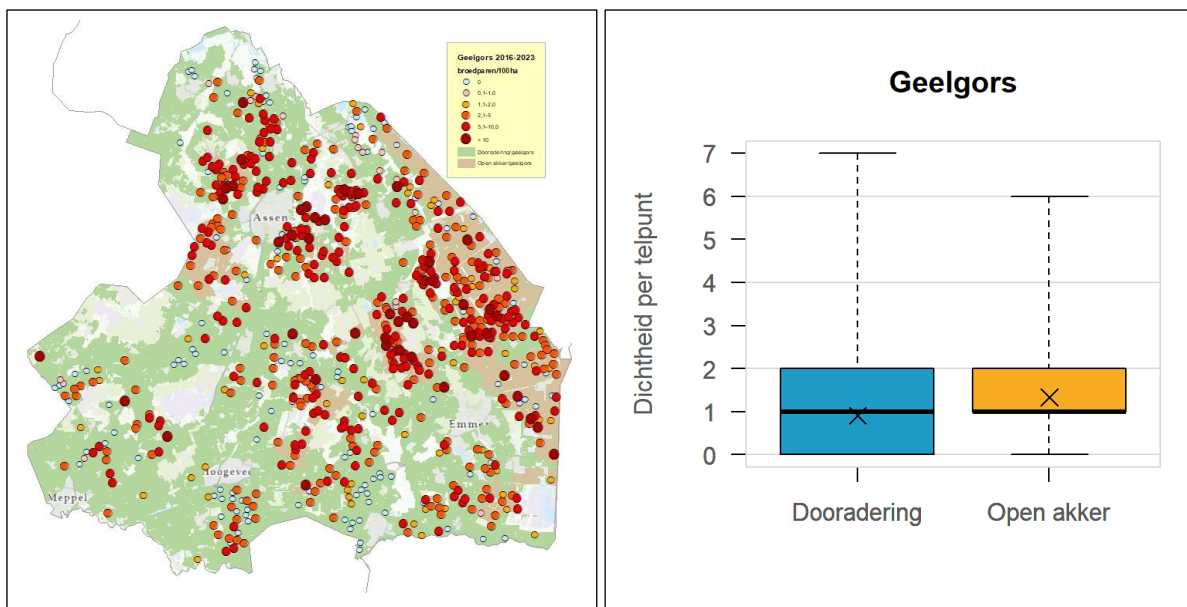

Figuur 3.4.3 Dichtheid en verspreiding van de kievit in het leefgebied open akkerland en dooradering in de periode 2016-2023. Rechts is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

Telpunten met bovengemiddeld hoge dichtheden zijn te vinden in de oostelijke veenkoloniën. Ook ten noorden van Coevorden-Dalen en in het noordelijk deel van het Hunzedal kennen telpunten hoge dichtheden. Leemtes zijn te zien in de kop van Drenthe en ook op Drents Plateau bleken meerdere telpunten verstoken van broedverdachte kievit.

3.4.4 Geelgorz (doelsoort open akkerland en dooradering)

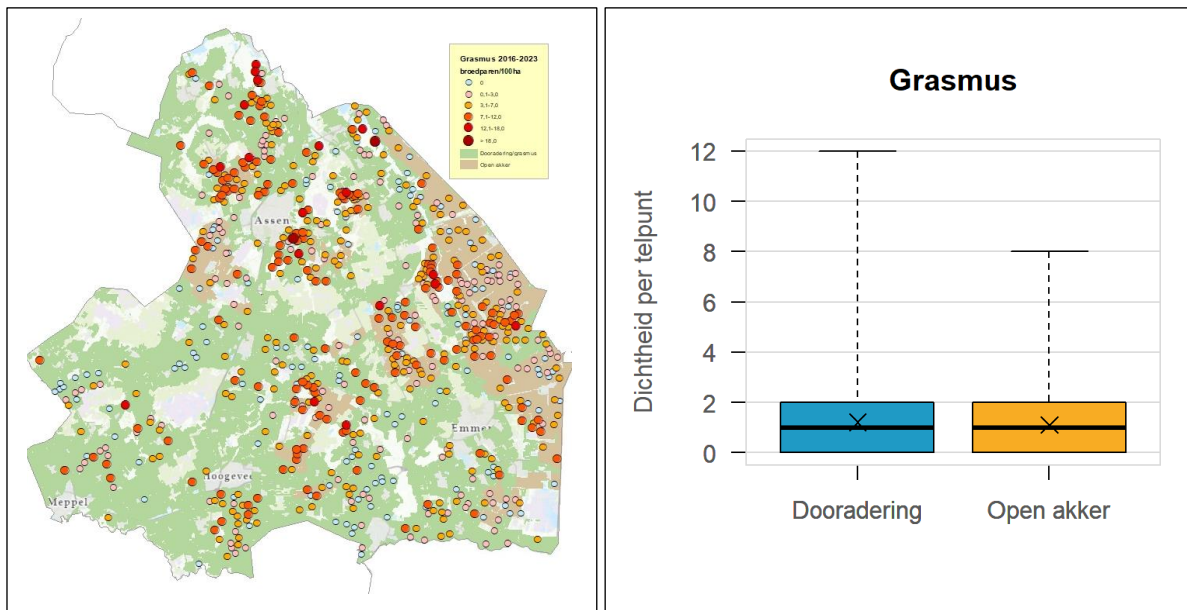
Geelgorzen zijn wijdverbreid in de provincie en het is nauwelijks voor te stellen dat hele landsdelen verstoken zijn van deze soort. In het leefgebied open akkerland hebben geelgorzen een presentie van 68% en in dooradering 59%. De lagere presentie van geelgorzen in dooradering wordt vooral veroorzaakt door de lage dichtheden in open graslandgebieden (beekdalen en laagveenontginningen) in het zuidwesten van de provincie en in de kop van Drenthe. Misschien niet geheel verrassend zijn de hoogste dichtheden in dooraderingsgebied te vinden op de essen. Hier is een gemiddelde dichtheid van 1,5 paar per telpunt gevonden. Ook in het leefgebied open akkerland zijn gemiddelde meeste geelgorzen aangetroffen op essen. Hier is de gemiddelde dichtheid per telpunt 1,3 paar.

Figuur 3.4.4 Dichtheid en verspreiding van de geelgorz in het leefgebied open akkerland en dooradering in de periode 2016-2023. Rechts is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.5 Grasmus (doelsoort dooradering)

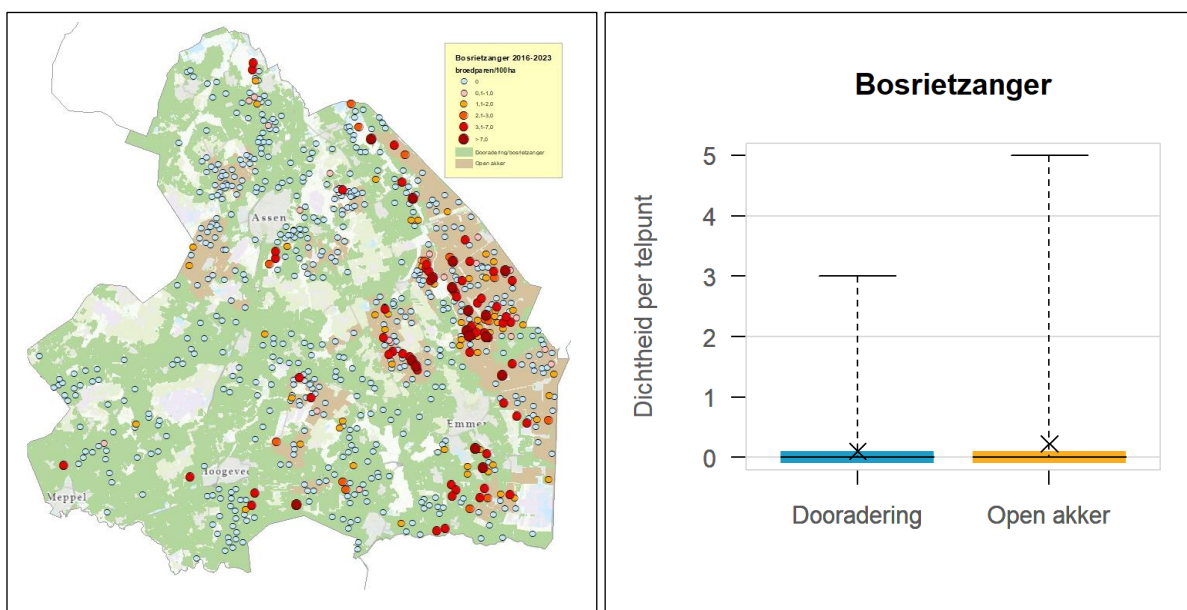
Grasmussen zijn wijdverbreid op telpunten in de provincie maar de hoogste dichtheden zijn te vinden op het Drents Plateau en de oostelijke flank van de Hondsrug. Het zijn hier vooral de voormalige heideontginningen die bovengemiddelde dichtheden herbergen. De presentie op telpunten in dooraderingsgebied bedraagt 68% en in open akkerland 63%.

Figuur 3.4.5 Dichtheid en verspreiding van de grasmus in het leefgebied open akkerland en dooradering in de periode 2016-2023. Rechts is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.6 Bosrietzanger (doelsoort dooradering)

Een blik op de verspreidingskaart laat zien dat binnen het MAS meetnet de meeste bosrietzangers in de oostelijke veenkoloniën voorkomen. Vrijwel alle veenwijken herbergen hier zingende bosrietzangers. De dichtheid bedraagt in het leefgebied open akkerland 0,28 broedparen per telpunt. In dooraderingsgebied is de dichtheid met 0,21 paar per telpunt lager. De bosrietzanger is niet zozeer een vertegenwoordiger van nat habitat binnen het leefgebied dooradering maar representeert in agrarisch gebied in Drenthe meer grote watergangen met aanwezigheid van rietruigte.

Figuur 3.4.6 Dichtheid en verspreiding van de bosrietzanger in het leefgebied open akkerland en dooradering in de periode 2016-2023. Rechts is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.5 Onderzoek patrijzen 2023

Door ongunstige weersomstandigheden konden van de acht geplande transecten er maar drie geteld worden. Te weten; Noordenveld 2, Eexterveld 1 en Vredenheim-Nijlande. In tabel 3.5 is een overzicht gegeven van het aantal waarnemingen op de drie onderzochte transecten sinds de start van de tellingen in 2011.

Tabel 3.5 Waargenomen patrijzen op de transecten Noordenveld 2, Vredenheim-Nijlande en Eexterveld 1 van 2011 t/m 2023.

Gebied	2011	2014	2016	2018	2020	2023
Noordenveld 2	5	6	8	3	2	1
Vredenheim/Nijlande	3	-	3	1	2	0
Eexterveld 1	7	2	5	1	0	0
Totaal	15	8	16	5	4	1

Tabel 3.5 laat een onheilspellend beeld zien van de afname van de patrijs op deze drie transecten. Alleen op het transect Noordenveld 2 (zie voor ligging transect en waarneming de bijlage) reageerde op 16 maart een patrijzenman op het afgespeelde geluid. De vogel riep vanuit een bewerkt perceel dat was ingezaaid met een groenbemester. Op het Eexterveld werden opnieuw geen roepende patrijzen gehoord. Sinds 2020 blijft het hier stil terwijl het gebied, op het oog, voldoet aan alle kenmerken van goed patrijzenhabitat. De oppervlakte agrarisch natuurbeheer is er fors. Nergens in Drenthe is geclusterd zo'n oppervlakte aan maatregelen te vinden als op het Eexterveld. Daarnaast lag er nog eens een enorme oppervlakte aan bouwland braak waar het later in het seizoen wemelde van de zingende veldleeuweriken. Alle ingrepen ten spijt het leverde het opnieuw geen roepende patrijzen op. Het laat zien dat habitatverbetering voor patrijzen complex is en verder gaat dan het inbrengen van natuurmaatregelen alleen. Ook op het transect Vredenheim-Nijlande werden in 2023 geen patrijzen meer gehoord, zonder dat hiervoor direct een verklaring is. Het voorkomen van patrijzen in Noordenveld 2 is eveneens een dubbeltje op zijn kant. Ook hier ligt een forse oppervlakte agrarisch natuurbeheer maar net als op het Eexterveld is de optelsom van wat patrijzen écht nodig hebben meer dan alleen een substantiële oppervlakte agrarisch natuurbeheer. Aantrekkelijk habitat voor patrijzen herbergt voldoende structuren met overjarig gras en of brede bloemrijke randen waarin veilig gebroed kan worden (Alderliesten 2017, Gottschalk 2014).

4. Conclusie en aanbevelingen

Het afgelopen jaar is tot een andere opzet van het MAS meetnet gekomen. Een belangrijke reden van deze aanpassing is geweest om de betrouwbaarheid van uitkomsten van de analyses verder te verhogen. Om dit te bereiken worden sinds dit jaar een groter aandeel punten jaarlijks geteld en heeft een bijstelling plaatsgevonden van een driejaarlijkse roulatie van te tellen punten naar een tweejaarlijkse roulatie. In dit tussenrapport zijn de uitkomsten van het Meetnet Agrarische Soorten beknopt weergegeven. Het rapport geeft een overzicht van de aangetroffen soorten en licht voor enkele doelsoorten uit het Natuurbeheerplan van de provincie Drenthe de verspreiding en de gevonden dichtheden voor de leefgebieden open akkerland en dooradering toe. In §3.5 is een overzicht van het patrijzenonderzoek in 2023 gegeven.

Het is goed om de verdeling en het aantal telpunten in het leefgebied dooradering nog eens tegen het licht te houden. Door het verruimen van de begrenzing is de dekkingsgraad van het aantal telpunten per oppervlakte leefgebied van 1 telpunt per 5 hectare gezakt naar 1 telpunt per 2000 hectare. Door de lage dekkingsgraad is aanbevolen om niet uit te gaan van een willekeurige verdeling maar om telpunten te koppelen aan belangrijke landschapstypen zoals beekdalen en essen. Gezien de beperkte dekkingsgraad is het van belang af te stemmen of de huidige verdeling en het aantal punten volstaat voor het verkrijgen van een representatief beeld.

Het areaal agrarisch natuurbeheer is in 2023 in Drenthe licht toegenomen. Tezamen met nieuwe opties voor eco-regelingen en de aanleg van verplichte bufferstroken binnen het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) ligt er een substantiële oppervlakte maatregelen. Het heeft tot veranderingen geleid en op de telpunten is het soms niet eenvoudig te beoordelen of er agrarisch natuurbeheer ligt, om welk pakket het gaat of dat het om eco-regelingen of bufferstroken gaat. Om binnen het strata-onderzoek tot een goede koppeling van telpunten met agrarisch natuurbeheer te kunnen komen en om inzicht te hebben in de pakketten is het van belang over accurate gegevens te kunnen beschikken.

Het meetnet voorziet in telpunten met agrarisch natuurbeheer en telpunten zonder agrarisch natuurbeheer. Deze zogenaamde strata-verdeling geeft de mogelijkheid om al dan niet soortspecifieke voorkeuren voor het agrarisch natuurbeheer in beeld te krijgen. Een niet onbelangrijk onderdeel van het MAS en vanaf 2009 mede ingezet als ondersteuning richting het agrarisch collectief Agrarisch Natuur Drenthe (AND) om de kwaliteit en de ligging van het agrarisch natuurbeheer te kunnen beoordelen en te verbeteren. Door corona is een jaarlijks bezoek aan natuurmaatregelen in het veld komen te vervallen. Het is van belang om de veldbezoeken de komende jaren, op initiatief van provincie Drenthe, weer op te pakken.

In het natuurbeheerplan zijn naast internationale en nationale doelsoorten ook een aantal Drentse doelsoorten gekozen. Bij de broedvogels gaat het om grasmus, boompieper en bosrietzanger. Als typische vertegenwoordiger van het Drentse boerenland kan in dit rijtje de wulp niet ontbreken. De soort is voor zowel leefgebied open akkerland als voor leefgebied dooradering representatief. Bovendien is de wulp in Drenthe verbonden aan omvangrijke open landbouwgebieden die kenmerkend voor Drenthe zijn en zowel uit grasland als uit bouwland kunnen bestaan.

Alderliesten, N. (2017). Het voorkomen van de patrijs in Drenthe. Een advies met maatregelen voor herstel. Afstuuropdracht Hogeschool inHolland. Delft.

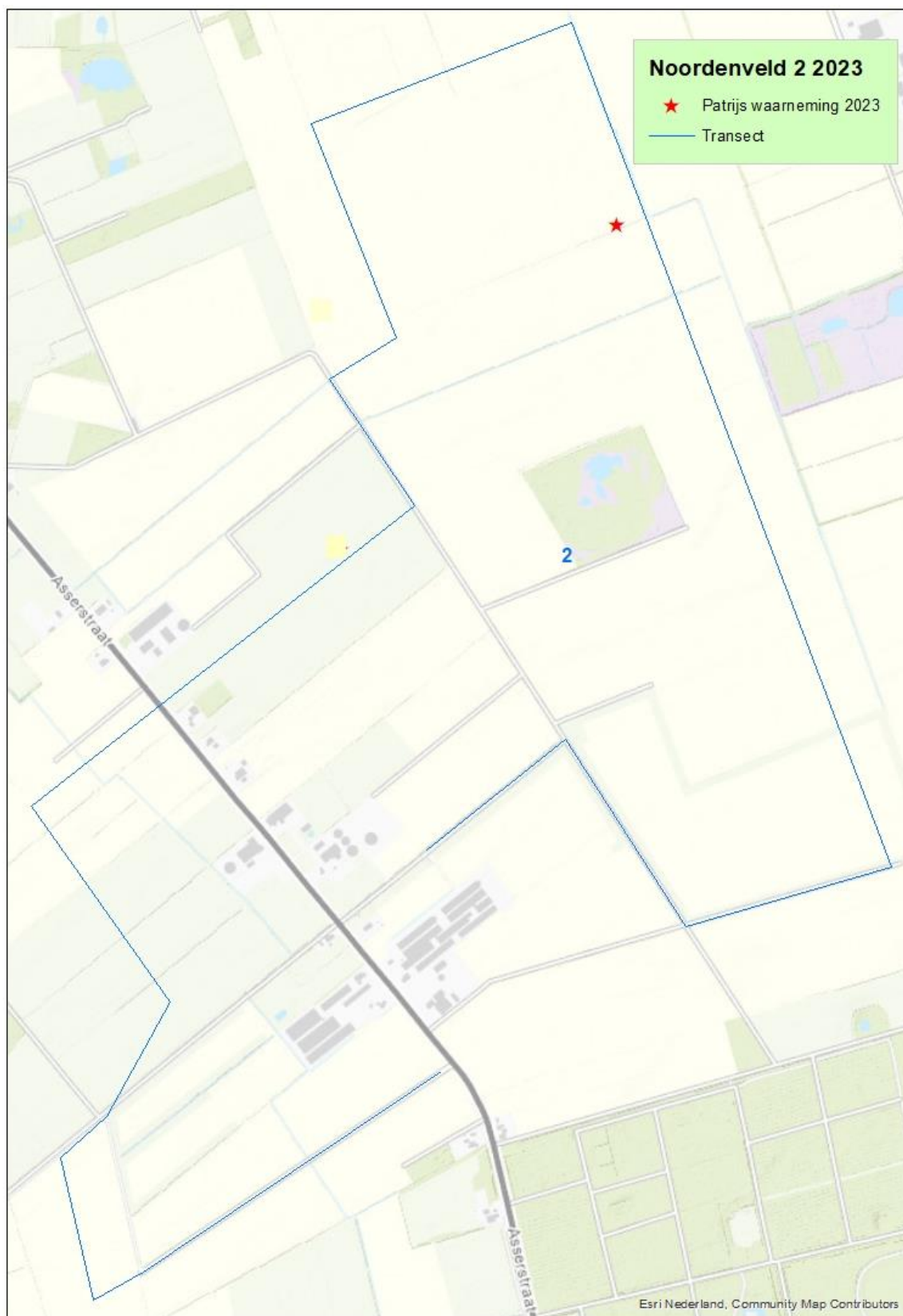
Gottschalk, E., & Beeke, W. (2014). How can the drastic decline in the Grey Partridge (*Perdix perdix*) be stopped? Lessons from ten years of the Grey Partridge Conservation Project in the district of Göttingen. Ber. Vogelschutz, 51, 95-116.

Ottens H.J. 2016. Evaluatierapport Meetnet Agrarische Soorten en Patrijzentellingen in Collectieve Beheergebieden in Drenthe in 2016. Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.

Ottens H. J., Roelofs Y. & Wiersma P. 2023. Meetnet Agrarische Soorten en patrijzentellingen in Drenthe in 2020-2022. GKA-Rapport 2023-10. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.

Natuurbeheerplan Drenthe, Versie 2023. Provincie Drenthe, Assen 2023

1. Verspreidingskaart Patrijs transect Noordenveld 2

2. Soortkaarten MAS 2023

